

Majer Milán

A tartalékgazdálkodás lehetőségei minősített időszakban

Cikkemben a tartalékgazdálkodás azon szegmenséről kívánok szólni, amely egy békeidőszaki, illetve egy rendkívüli esemény bekövetkezésekor működésbe lépő minősített időszak részeként üzemelő rendvédelmi tevékenységet – a bűnügyi helyszínelést – szabályoz. Továbbiakban felsorolom a büntetőeljárás lefolytatásának általános szabályait és utalok az ehhez kapcsolódó szakértői tevékenység költségvozzatára.

A 131/2003. számú Kormány Rendelet (1) szabályozza a nemzetgazdaság védelmi felkészítését, illetőleg mozgósítási feladatainak végrehajtását. A magyar gazdaságnak biztosítani kell az állampolgárok alapellátását, illetve rendelkezni kell tartalékokkal is. Tehát a rendvédelmi szervek folyamatos működéséről is gondoskodni kell, hiszen ellenkező esetben korlátozódna a lakosságnak az élethez, és a testi épséghez fűződő joga. Az ellátás megtervezésének jogszabályi alapja az Alkotmány 8. §-ában meghatározásra kerül.

A megyei és fővárosi védelmi bizottságok 2010. évi 10. számú intézkedései (2) alapján a rendvédelmi szervek minősített időszakai szükségleteit ki kell elégíteni, hiszen csak akkor lehet garantálni az emberi jogokat, ha a rendvédelmi szervek működnek.

A nemzetgazdaság védelmi felkészítésének és biztonságos működésének 2010–2020 közötti időszakra vonatkozó átfogó koncepciója szerint a rendészeti szervek gazdaságbiztonsági feladatai: „a terrorcselekmények és a gazdasági bűnözés növekvő kockázata miatt – a rendkívüli állapotú működés csökkenő valószínűsége ellenére – továbbra is indokolt, megvalósításuk módját azonban a megváltozott körülmények miatt tovább kell fejleszteni”. (3)

A tartalékgazdálkodás lényege az, hogy a rendelkezésre álló javak úgy kerülnek elosztásra, hogy abból képes legyen az ország minősített időszakban működtetni a normában meghatározott szervezeteket, és biztosítani tudja az alkotmányban foglalt jogokat a lakosság számára.

A gyakorlati munka általános szabályai

A Magyar Köztársaság Rendőrségének (4) bűnügyi technikusai végzik el a helyszíni szemléket, (5) vagyis a szemle statikus és dinamikus szakaszát, a jegyzőkönyv elkészítését, az egyéb forrónyomos tevékenységeket leszámítva. Statikus szakasz a feltárt állapot dokumentálását jelenti, tehát a tapasztaltak fényképezése, lerajzolása, illetőleg filmfelvétel készítése a feladat. A dinamikus szakasz a szemle azon része, amikor lépcsőről lépcsőre haladva a helyszínen felkutatásra kerül az összes nyom, anyagmaradvány, tehát az elváltozás milyen információt hordoz az elkövetőre, illetőleg a cselekményre vonatkozólag.

Egy rendkívüli esemény bekövetkeztekor, terrorcselekmény esetén a rendőrség bűnügyi technikusai/helyszínelői állományára komoly terhek rakódnak, ugyanis a cselekmény bekövetkeztét követő, valószínűsíthetően óriási zűrzavarban, esetleg hadiállapotban kell dolgozniuk oly módon, hogy munkájuk minőségében ne mutakozzon visszaesés, a különleges körülmények ellenére sem.

A terrortámadást követően a helyszínelő bűnügyi technikusok fényképfelvétellel, filmfelvétellel, és helyszínrajzzal dokumentálják a feltárt helyzetet, majd a támadás külső pereméről befelé haladva felkutatják, rögzítik és összegyűjtik a releváns nyomokat. Halottak esetén utat nyitnak a testekhez, az útvonalon kutatják fel, rögzítik a nyomokat, majd halottszemlélt folytatnak le, ezt követően pedig végzik tovább a szemle dinamikus szakaszát. A helyszíni szemlélt követően a rögzített nyomok és anyagmaradványok további vizsgálatát az igazságügyi szakértők végzik.

Arra a kérdésre keresem dolgozatomban a választ, hogy *a szakértők és a rendőrség együttműködése biztosított-e béke, illetve minősített időszakban, tehát a fentebb említett jogszabályi feltételeknek megfelel-e a mostani bűnügyi technikusai és szakértői tevékenység napjaink gazdasági helyzetének, a tartalékgazdálkodás rendszerének?*

A 90-es évek közepén jelentkező gazdasági recesszió hatására az addig állami alkalmazásban álló szakértőket elbocsátották, azt sugallva, hogy vállalkozóként folytassák tovább tevékenységüket, ezzel is gyarapítva az akkor még kis létszámban működő vállalkozásokat. Így kerültek a civil szférába a bizományok becsüsei, akik később tárgyszakértőként lettek közismertek. Ez a folyamat azt eredményezte, hogy az eddig munkaidőben, fix fizetésért tevékenykedő szakértők már vállalkozóként, vagy vállalkozás alkalmazottjaként adtak szakvéleményeket olyan díjazás mellett, mely alkalmas volt arra, hogy eltartsa magát a szakértőt, illetőleg a vállalkozást. Lényegében az ilyen jellegű szakvélemények elkészítése többbe került az új rendszerben. Nem csak a polgári életben volt fontos a tárgyszakértő munkája, hanem a bíróságok, ügyészségek és a rendvédelmi szervek is alkalmazták őket. Ez a mai napig nem változott, hiszen egy dolognak az értékét a hatóság nem állapíthatja meg saját maga, ilyenkor tárgy-szakértőt kell igénybe venni.

A következőekben kitérnék *a büntetőeljárások során igénybe vett szakértők munkájára*. A Be. (6) 99. §-a alapján akkor kell igénybe venni szakértőt, ha „bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges”. Azonban a 103. § (1) bekezdés b) pontja szerint „nem járhat el szakértőként az, aki az ügyben eljáró vagy eljáró nyomozó hatósággal alkalmazotti vagy szolgálati viszonyban van.” Emiatt az utóbbi években a rendvédelmi szervezeteknél folyamatosan leépült a szakértői

állomány. Az eddigi gyakorlat alapján a bűnügyi technikusok, helyszínelők 10–20 év gyakorlat után egyéves szakértői képzést követően szakértővé, majd gyakorlatuk alapján igazságügyi szakértővé váltak. Tehát az ilyen jellegű állomány számára volt egy kialakított életpálya modell. Ha belegondolunk, az évtizedes helyszíni és a halott szemlék, az éjszakai munkák során a helyszínelői állomány egyrészt óriási szakmai tapasztalatra tett szert, tehát adott esetben ránézésre képes volt levonni a megfelelő következtetéseket egy helyszíni látván, így alkalmassá vált szakértői munkára. Másrészt viszont mind fizikailag, mind szellemileg megviselte az évtizedes éjszakázás, a halottak látványa, tehát megint csak alkalmassá vált arra, hogy nagy szakmai tapasztalatot feltételező, de nyugodtabb munkát végezzen.

Egy átlagos ember 40–50 éves korára már nem bírja úgy az éjszakai munkát, mint korábban, és a sok századik erőszakos úton elhalálozott emberekkel történő munka, illetve főként a betöréses helyszínek nyomkutatása is rutinszerűvé válhat. Ellenben szakértőként a tapasztalatát és a tanultakat felhasználva, minimális éjszakai munka során, saját idejét beosztva hatékonyan dolgozhat. A kisebb súlyú, városi szervek hatáskörébe tartozó bűncselekmények helyszíni szemléit a fiatal bűnügyi technikusok, a megyei vagy országos szervek hatáskörébe tartozó ügyekben történő munkát – tekintettel arra, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények száma jóval kisebb – a szakértők végezték. Ez volt eddig a bevett gyakorlat.

A törvény alapján az utóbbi években a szakértők folyamatosan elhagyták a pályát, az ott maradó fiatal helyszínelők számára megszűnt az előrelépési lehetőség, azonban a bűncselekmények száma nem csökkent. A fiatal állománynak fel kellett nőnie a kiemelt feladatokhoz, ami meglátásom szerint megtörtént, azonban szakértőre a fentebb hivatkozottak alapján továbbra is szükség van.

Itt kívánom megemlíteni a költség vonzatát ennek a tevékenységnek. A büntetőeljárás során akkor teljes egy ügyirat, ha abból az ügyész és a bíró kétséget kizáróan tud döntést hozni, tehát a szükséges adatok rendelkezésre állnak. Ilyen az ügy kezdetét adó feljelentés, a különböző kihallgatási jegyzőkönyvek, a helyszíni szemle adatai, illetve ezen adatok szakértői véleményei.

A fentebb említett törvény alkalmazása előtt a szakértők hivatásos állományban voltak, és bérezésükért cserébe adták a szakvéleményeket, tehát összességében évi bruttó 4–5 millió Forintból el tudták végezni. Most viszont ezzel szemben a szakértő nyugdíja mellett kell, hogy végezze munkáját, nagyjából bruttó 2 millió Forintért évente. Azért hangsúlyozom, hogy kell, mert az eljárások során továbbra is szükséges szakértőt kirendelni, és mivel nincs meg az említett utánpótlási rendszer, ezért nyugdíj mellett tudják csak végezni munkájukat.

A szakértők a Legfelsőbb Bíróság Kollégiumvezetője 2008. E.I.I.E.3/12. BKv 72. állásfoglalás alapján, illetve a Szakértői Törvény, (7) az Igazságügyi Szakértői Tevékenységről szóló jogszabály alapján dolgoznak. A jogszabály értelmezése tehát ket-tős. Vannak ugyan szakértői tanfolyamok, de szakmai tapasztalat híján egy civilből lett szakértő szakvéleményét a bíróságon sok esetben meg lehet támadni. Ezt a lehetőséget a védők, ügyvédek ki is használják.

A jogalkotó szándéka érthető volt, ugyanis ki akarta szűrni az elfogultság lehetőségét, hiszen emberileg elfogadható, ha valaki az őt foglalkoztató céghez lojális. Azonban szakmailag nem. Ennek az ellenőrzése megoldott volt, hiszen az igazság-

ügyi szakértők kamarába tömörültek, és bármilyen probléma, vagy bejelentés esetén egy vizsgáló bizottság alakult, amely szankcionálta a szakértőt, vagy ki is zárta a kamarából. Ezt egyetlen szakértő sem kockáztatta meg, hiszen ez egy biztos megélhetést biztosító, társadalmilag megbecsült szakma volt a rendőrségen belül. Álláspontom szerint maximum az ellenőrzési rendszer korszerűsítésére, az ellenőrző állomány képzésére lett volna szükség.

Van még egy fontos momentuma is a szakértők rendőrségtől való eltávozásának. A kiemelt ügyek szemléit mivel nem ők végzik, szükséges volt a bűnügyi technikus állomány bővítése, mely magával hozza az új helyszínelők bértömegének előteremtését is.

Összességében megállapítható, hogy egy drágább, bonyolultabb és szakmailag sérült rendszert alakított ki a jogalkotó. Ez a mostani rendszer jelen esetben, élő ügyeknél sem állja meg a helyét, hiszen a takarékoskodás miatt nincs lehetőség sokat költeni egy ügyre, azonban a törvény, illetve az állam bűnüldözési érdeke alapján erre szükség lenne. A gazdasági érdekeknek nem lenne szabad a bűnüldözést befolyásolni, hiszen így csorbulhat az állampolgárok alkotmányos joga, az élethez, a testi épség sérthetlenségéhez fűződő jog.

Egy esetleges minősített időszakban bekövetkezett terrortámadás esetén vélhetőleg nem lennének képesek megfelelő büntetőeljárás lefolytatására, hiszen hivatásos állományú szakértők híján csak a vállalkozóként dolgozó „nyugdíjas” szakértők bevonására lenne lehetőség, de a kirendelésükre adott nemleges válasz esetén nem lehetne megoldást találni a problémára. Utasításra a hivatásos szakértő eddig elvégezte feladatát, most viszont azt végzi el, amit elvállal. Nem beszélve arról, hogy a mostani fiatal állománynak nem biztos, hogy van olyan szintű szakmai tapasztalata, mely szükséges lenne egy terrorcselekmény helyszíni szemléjéhez.

A cikkben említett kormányrendeletben foglaltak ezek alapján sem békeidőszakban, sem minősített időszak esetén nem lennének megvalósíthatóak. Ez utóbbi bekövetkezéséről inkább ne is beszéljünk, mert beláthatatlan következménye lenne egy esetleges terrorcselekményt követő büntetőeljárás lefolytatásának, amennyiben ahhoz nincsenek meg a megfelelő feltételek.

FELHAZNÁLT IRODALOM

1. 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról
2. A nemzetgazdaság védelmi felkészítésének és biztonságos működésének 2010–2020 közötti időszakra vonatkozó átfogó koncepciója 2010. március
3. Dr. Medveczky Mihály: a NFGM feladatai a lakosság minősített időszakos ellátásának tervezésében 2010.03.11. NFGM-MCS Kft. Konferencia
4. www.police.hu 2010.06.16.
5. <http://www.oh.gov.hu/felsooktatas/helyszini-szemle/helyszini-szemle> 2010.06.16.
6. 1998. évi XIX. törvény, a Büntetőeljárásról
7. 2005. évi XLVII. törvény az Igazságügyi Szakértői Tevékenységről